

ASPECTE PRIVITOARE LA CONTINUITATEA PROCESULUI REVOLUȚIONAR ROMÂNESC

Analiza procesului revoluționar din România declanșat în august 1944, care a avut ca rezultat transformarea socialistă a țării, presupune abordarea acestuia în strinsă legătură cu trecutul nostru istoric.

În concepția secretarului general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, această cerință metodologică, subliniată din nou și cu prilejul aniversării a 65 de ani de la crearea partidului, constituie o condiție sine-qua-non pentru înțelegerea pertinentă a prezentului socialist și descifrarea evoluției viitoare.

Istoria modernă și contemporană a patriei noastre prezintă tabloul unor transformări revoluționare succesive, care au continuat cu ansamblul celor care au fost începute în august 1944 și au culminat cu victoria revoluției socialiste. În această suită de salturi calitative, care constituie procesul revoluționar românesc, se regăsesc toate tipurile istorice de revoluții sociale și naționale: burgheze, burghezo-democratice și socialiste.

Continuitatea acestui fenomen, atât de complex în privința conținutului, a formelor de manifestare și a timpului de desfășurare, cum este procesul revoluționar românesc, poate fi surprinsă în mai multe ipostaze și din unghiuri de vedere diferite. Se poate vorbi astfel de continuitate atât în privința revoluțiilor sociale, cât și a celor naționale. În ambele cazuri ea trebuie privită ca unitate dialectică a evoluției și revoluției, ca mers ascendent al societății românești, ca suită de negări dialectice. Revoluțiile din 1821, 1848, 1918, 1944—1947 și cea socialistă sînt astfel momente ale unuia și aceluiași proces revoluționar, în cadrul căruia ele se presupun și se condiționează reciproc, fiind un important factor propulsor al devenirii noastre istorice.

Continuitatea permite sublinierea faptului că revoluția declanșată în august 1944 reprezintă un salt calitativ în raport cu cele precedente, fiind totodată, o încununare a luptei de veacuri a poporului nostru pentru deplina sa eliberare socială și națională. Se demonstrează astfel, mai pregnant, atât necesitatea, cât și mai ales legitimitatea istorică a socialismului pe pămîntul românesc. Cunoașterea specificului procesului revoluționar românesc, în ansamblul său, evidențiază și particularitățile revoluției noastre în cadrul procesului revoluționar internațional, desfășurat în urma celui de al doilea război mondial.

Însăși discontinuitatea procesului revoluționar românesc subliniază continuitatea lui, precum și faptul că aceasta din urmă trebuie văzută ca parte a continuității neîntrerupte a românilor pe vatra străbună, ca o continuare a istoriei lor milenare pe noi trepte de dezvoltare.

Această creație originală a poporului nostru — cum a fost continuitatea procesului revoluționar — cercetată din punct de vedere politologic, evidențiază contribuția românească la dezvoltarea teoriei și practicii revoluționare, inclusiv valențele ei universale.

Continuitatea procesului revoluționar românesc privită din perspectiva mutațiilor produse de salturile calitative în planul socialului este evidențiată de obiectivele vizate, de forțele motrice și de valorile ideologiilor care au prezidat revoluțiile respective.

În cadrul obiectivelor urmărite de toate revoluțiile sociale — obiective care poartă amprenta de neconfundat a fiecăruia dintre ele — se regăsesc problemele agrare și cele privind democratizarea vieții politice. Chestiunea agrară — fir roșu al procesului nostru revoluționar și în același timp nod gordian al fiecăreia dintre componentele sale — ilustrează convingător continuitatea acestuia. Astfel, dacă în 1821 revoluția viza restrângerea exploatații feudale, în 1848 ea a preconizat desființarea relațiilor feudale și improprietărirea țăranilor, deziderat realizat integral abia în 1945, problema agrară găsindu-și soluționarea reală doar în anii revoluției socialiste.

Problema democratizării vieții politice — alt reper al continuității procesului revoluționar românesc — dacă la început s-a pus timid, pe măsura schimbării raportului de forțe în favoarea celor progresiste, va deveni un obiectiv important al revoluției pașoptiste și își va afla deplina dezlegare prin cucerirea puterii politice de către masele muncitoare și afirmarea democrației socialiste.

Continuitatea este evidentă și în cazul rolului hotărâtor al maselor populare în desfășurarea revoluțiilor sociale românești. Cu toate că noțiunea de masă populară a avut un caracter concret istoric în fiecare etapă, forțele motrice ale revoluțiilor fiind determinate de sarcinile și scopurile urmărite, revoluțiile au fost, fiecare în parte și procesul revoluționar, în ansamblul său, rodul acțiunii maselor populare.

Elemente ale continuității se găsesc în cadrul ideologiilor care au călăuzit fiecare revoluție. Astfel, caracterul democrat-popular este un element definitoriu atât pentru ideologia pașoptistă cât și pentru cea a clasei muncitoare, desigur având substanță teoretică diferită. Datorită acestui fapt, gândirea socialistă românească se considera continuatoarea legitimă a gândirii revoluționare pașoptiste, în special a celei lui Nicolae Bălcescu, care în multe privințe s-a apropiat de înțelegerea materialistă a istoriei, depășind limitele vremurilor în care a fost elaborată. Apoi preocuparea de aplicare a tezelor generale ale gândirii burghezo-democratice și ale marxismului la specificul românesc, încercarea de a găsi în aceste realități soluții originale problemelor care confruntau societatea noastră într-un moment sau altul și în cele din urmă elaborarea unei strategii și tactici adecvate, reprezintă un alt aspect al continuității. Meritul ideologilor români, fie a pașoptiștilor, fie a socialiștilor și apoi a comuniștilor a constatat în aceea că ei au înțeles, desigur în modalități diferite, faptul că doctrinele revoluționare care aveau caracter universal pot să-și realizeze funcțiile numai prin aplicarea lor creatoare la particularitățile naționale românești. Acest aspect este caracteristic atât pentru creațiile teoretice ale revoluționarilor pașoptiști, cum sînt, de pildă, cele ale lui Mihail Kogălniceanu, Nicolae Bălcescu, Simion Bărnuțiu și C. A. Rosetti, cât mai ales pentru cele ale marxistilor Constantin Dobrogeanu-Gherea și Lucrețiu Pătrășcanu, în perioada pînă la Eliberare, iar în zilele noastre pentru opera teoretică a secretarului general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Așa cum am menționat deja, continuitatea procesului revoluționar românesc este pregnant subliniată și de revoluția națională. Înțelegerea acestei probleme reclamă înainte de toate discutarea conceptului de revoluție națională românească.

Datorită specificului formării națiunii și a statului național român, procesul nostru revoluționar a fost dublat de o revoluție națională, fiecărui tip de revoluție

socială corespunzându-i unul de factură națională. Spre deosebire de națiunile care n-au cunoscut exploatarea străină, cum a fost cazul unora din apusul Europei — unde revoluțiile sociale n-au fost, de regulă, urmate de revoluții naționale, în cazul națiunilor înrobite, între care se află și națiunea noastră, revoluțiile sociale sînt în același timp și revoluții naționale.

Conceptul de revoluție națională românească reprezintă procesul complex al formării, afirmării și emancipării națiunii noastre, al constituirii statului național unitar, independent și suveran și al restabilirii unității și libertății sale, a transformării ei pe o anumită treaptă de evoluție în națiune nouă socialistă. Parte integrantă a procesului revoluționar românesc — purtînd amprenta fiecăreia din revoluțiile sociale care-l compun — categoria de revoluție națională facilitează înțelegerea mai profundă a complexității acestui proces revoluționar, punînd în lumină aportul naționalului la înfăptuirea transformărilor revoluționare petrecute în societatea românească în ultimele două veacuri, precum și dialectica sa cu socialul.

Această cerință se resimte cu atît mai mult cu cît raportul dintre cei doi poli ai revoluțiilor noastre — socialul și naționalul — a fost abordat greșit în istoriografia noastră. Astfel, dacă în trecut rolul factorului social nu o dată a fost minimalizat, ajungîndu-se uneori la ignorarea caracterului social al revoluțiilor românești, supralicitîndu-se rolul naționalului, după Eliberare, mai ales în deceniul al șaselea, s-a întîmplat tocmai invers. Or, ambele orientări s-au dovedit a fi greșite, fiind inadecvate pentru a fi instrumente ale înțelegerii procesului nostru revoluționar.

Este lesne de înțeles faptul că ignorarea sau minimalizarea rolului socialului privează explicația procesului revoluționar tocmai de suportul determinărilor obiective, care au generat și modelat revoluția. De asemenea, neglijarea naționalului și a rolului său progresist a condus la simplificări inadmisibile privind procesul nostru revoluționar, care au afectat relevarea complexității sale, a faptului că acesta în fond a fost rezultatul dialecticii socialului și naționalului, a condiționării lor reciproce.

Naționalul, prin trăsăturile-i specifice, determinat și înfrînit de social, a potențat devenirea noastră istorică, conferind un plus de unitate societății românești — condiție sine-qua-non — a rezistenței sale în confruntările cu celelalte popoare, în special cu cele care au oprimat-o. Totodată, i-a asigurat personalitate și individualitate distinctă în rîndul națiunilor lumii. Mai mult, în unele împrejurări istorice, naționalul s-a situat pe primul plan ca importanță. De aceea, soluționarea unor aspecte sociale a fost condiționată de rezolvarea dezideratelor naționale. Astfel, constituirea statului național modern român și dobîndirea independenței sale au reprezentat condiții esențiale ale dezvoltării societății românești în ansamblul ei la sfîrșitul veacului trecut și începutul secolului al XX-lea, după cum desăvîrșirea unității statale a românilor a fost un factor hotărîtor al desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice și transformării ei în revoluție socialistă. Și în edificarea socialismului rolul naționalului este evident. În condițiile afirmării noii națiuni, revoluția socialistă este și ea în fond o revoluție națională.

Referindu-se la relația dialectică a socialului cu naționalul în procesul revoluționar românesc, tovarășul Nicolae Ceaușescu releva: „Marile mișcări de eliberare socială și națională cum sînt revoluția lui Horia, Cloșca și Crișan, revoluția lui Tudor Vladimirescu, revoluția burghezo-democratică, înfăptuirea Unirii în 1859, războiul de independență din 1877, răscoala țărănilor din 1907 și alte nenumărate

lupte sociale și naționale demonstrează, cu puterea faptelor, unitatea dialectică dintre luptele naționale și sociale, că, odată cu apărarea gliei strămoșești și a ființei sale, poporul nostru a luptat cu hotărîre pentru libertate și dreptate socială, pentru a fi stăpîn deplin pe destinele sale¹.

Revoluția națională românească, grefată pe cea socială, a dobîndit în fiecare caz un caracter concret în funcție de cel al revoluției sociale respective și constituie o componentă atît a fiecărei revoluții în parte cît și a procesului revoluționar românesc, în ansamblul său. Acest fapt explică natura burgheză și burghezo-democratică a revoluției naționale românești, iar apoi caracterul ei socialist. În pofida acestui fapt, datorită independenței relative a naționalului în raport cu socialul, revoluția națională a dobîndit personalitate distinctă în cadrul procesului nostru revoluționar. Particularitățile ei sînt determinate de obiectivele urmărite, forțele motrice și de conținutul ideologiei naționale, aceasta imprimîndu-i o puternică încărcătură națională, fiind expresia cerințelor existenței naționale.

În temeiul celor afirmate mai înainte, chiar și sumar, conceptul de revoluție națională își afirmă calitatea de instrument adecvat cercetării atît a fiecărui tip de revoluție socială, care a avut loc în istoria noastră modernă și contemporană, cît și a continuității procesului revoluționar românesc în ansamblul său.

Continuitatea în planul revoluției naționale este ilustrată înainte de toate de obiectivele ei precizate în cele afirmate mai sus. Desigur, în fiecare moment al procesului revoluționar, în funcție de situația concretă, accentul a fost pus pe unul sau altul din aceste obiective. Astfel, în 1821, și mai ales în 1848, accentul s-a pus pe emanciparea națională și unire, iar după constituirea statului național modern în 1859 s-a urmărit dobîndirea independenței de stat și desăvîrșirea unității statale, obiective care se vor realiza în 1877 și 1918. Este lesne de înțeles că Marea Unire nu se putea îndeplini fără Unirea cea mică din 1859 și fără cucerirea independenței de stat, iar consolidarea suveranității naționale nu putea fi concepută fără împlinirea dezideratelor respective. Desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice din punct de vedere național, în condițiile nedesăvîrșirii ei din punct de vedere social subliniază specificitatea revoluției naționale în raport cu cea socială, fiind o particularitate a procesului nostru revoluționar. Revoluția națională declanșată în august 1944 a restabilit unitatea noastră națională prin eliberarea nord-vestului Transilvaniei, răpit la 30 august 1940, de către Ungaria horthystă, prin odiosul dictat patronat de Hitler și Mussolini, a condus la redobîndirea suveranității și independenței, iar ulterior, în contextul mutațiilor socialiste, va asigura transformarea națiunii române în națiune nouă, socialistă. Afirmarea națiunii și statului național socialist, a suveranității și independenței naționale — obiective esențiale ale revoluției socialiste, în planul vieții naționale — reprezintă elemente ale continuității procesului revoluționar românesc. Continuitatea și specificitatea revoluției naționale este relevată și de forțele sale motrice. Astfel, dacă în cazul revoluțiilor sociale, lupta contrariilor a constituit factorul lor propulsor, în cazul revoluțiilor naționale acesta a avut la bază unitatea contrariilor, obiectivată în consensurile naționale. Asemenea consensuri realizate între masele populare — baza forțelor motrice ale revoluției naționale — și celelalte clase și grupări sociale, înfăptuite sub conducerea burgheziei, iar apoi a clasei muncitoare au asigurat îndeplinirea dezideratelor naționale în 1859, 1877, 1916—1918, 1944.

La realizarea acestor consensuri un rol important l-a avut conștiința națională românească ale cărei linii de forță au constatat tocmai în relevarea necesității

¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea solemnă organizată cu prilejul a 65 de ani de la făurirea P.C.R.*, Editura politică, București, 1986, p. 6.

unității naționale, condiție esențială în lupta de emancipare de sub dominația străină și a apărării intereselor naționale, inclusiv a integrității teritoriale și a independenței naționale.

Continuitatea este evidentă și în privința democratismului — trăsătură definitorie a revoluției naționale românești. Esența ei s-a obiectivat în faptul că românii, luptând pentru propria lor emancipare, pentru unitatea națională și constituirea unei organizații politice naționale proprii, n-au ignorat drepturile legitime ale celorlalte națiuni oprimate. Fiindu-i străin exclusivismul național, națiunea noastră a sprijinit nu odată lupta națiunilor vecine dusă împotriva dominației străine și a manifestat o profundă înțelegere pentru cauza lor. În afirmarea acestui autentic democratism un rol important l-au avut ideile umaniste, democrat-revoluționare profesate de ideologia națională românească. Relevante sînt în acest sens ideile formulate de Simion Bărnuțiu, fruntaș al ideologiei naționale românești, care după ce a înfierat secolele de umilire și asuprire a românilor transilvăneni și a argumentat dreptul lor la o viață liberă de orice oprimare, s-a declarat partizanul hotărît al principiilor egalității lor în drepturi cu cei de altă naționalitate, care trăiau pe pămîntul românesc, precum și a colaborării lor sincere². De asemenea, în *Declarația de unire a Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România*, adoptată la 1 Decembrie 1918 de către Marea Adunare Națională a românilor din teritoriile respective, în consonanță cu acest spirit democratic, s-a stipulat și egalitatea în drepturi a naționalităților conlocuitoare cu națiunea noastră³.

Democratismul revoluției noastre naționale s-a manifestat și prin natura plebiscitară ce a caracterizat acțiunile politice care au avut ca rezultat atît unirea Țării Românești și a Moldovei în 1859, cît mai ales a teritoriilor românești aflate sub dominație străină cu patria mamă în 1918. Dacă în primul caz hotărîrea de unire a fost exprimată de cele două Divanuri ad-hoc și cele două Adunări electivă, în cel de al doilea caz caracterul plebiscitar a fost mai evident, organele care au decis unirea teritoriilor românești cu patria-mamă fiind alese pe cale democratică, reprezentînd și acționînd în deplină concordanță cu aspirațiile și voința națiunii, bucurîndu-se de sprijinul acesteia.

Democratismul — care pentru români n-a fost doar o figură de stil, ci un crez de viață și un mod de existență — este relevant și de faptul că în România, după primul război mondial, n-a existat o problemă națională în sensul promovării unei politici de stat șovine și rasiste. Chiar și regimul de dictatură militară fascistă antonesciană, cu toate manifestările șovine pe care le-a inițiat, n-a putut ignora spiritul tolerant și omenos al poporului nostru. Astfel, regimul respectiv, deși a promovat o politică antisemită, desigur mai ponderată în raport cu celelalte regimuri fasciste, n-a îndrăznit să dea curs cererilor repetate ale hitleriștilor privind soluționarea finală a problemei evreiești, țara noastră fiind singura, de altfel, dintre țările subordonate Axei, sau căzute sub ocupația germană, care a permis emigrarea evreilor în Palestina⁴. Realul umanism și democratism ce a caracterizat poporul român în raporturile sale cu naționalitățile conlocuitoare, consemnat cu deplină obiectivitate și de istoricul american Milton Lehrer în interesantul său

² A se vedea: Radu Pantazi, *Simion Bărnuțiu, Opera și gîndirea*, Editura științifică, București, 1970, p. 35.

³ A se vedea: *Unirea Transilvaniei cu România, 1 Decembrie 1918*, Editura politică, București, 1970, p. 689—691.

⁴ A se vedea: Aurică Simion, *Preliminarii politico-diplomatice ale insurecției române din august 1944*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p. 131—133.

studiu *Transilvania pământ românesc*, a fost probat și prin atitudinea corectă față de naționalitatea maghiară din România, chiar și în condițiile în care românii din nord-vestul Transilvaniei, căzuți în robia Ungariei horthyste, erau în masă masacrați și terorizați, urmărindu-se deznaționalizarea lor⁵. Elocvent pentru această atitudine este îndemnul marelui savant român Nicolae Iorga, care cu puțin înainte de a cădea victima gloanțelor legionare, zguduit de monstruoșitatea politicii horthyste dusă față de românii din nord-vestul țării, releva faptul că cea mai bună replică, dată de poporul nostru acestei politici, trebuie să fie aceea a unei comportări corecte față de cetățenii români de naționalitate maghiară⁶.

Continuând politica de înțelegere cu celelalte națiuni, de menținere a statutului, de condamnare a politicii revizioniste și agresive promovată de statele fasciste și de solidaritate militantă cu popoarele devenite victime agresiunii — politică afirmată cu strălucire de Nicolae Titulescu în perioada interbelică — în urma revoluției de eliberare națională, începută în august 1944, națiunea română eliberându-se pe sine, a contribuit la eliberarea și a altor națiuni de sub dominația fascistă, aducându-și astfel aportul la restabilirea libertății și demnității lor.

În anii socialismului, spiritul ei democratic s-a obiectivat atît în statornicirea unor raporturi de deplină egalitate în drepturi și obligații între naționalitățile conlocuitoare și români, cît și prin aportul ei la afirmarea unor noi relații capabile să faciliteze o sinceră colaborare între națiunile lumii.

*

Discutarea continuității procesului revoluționar românesc presupune relevarea și a raporturilor dintre revoluție și evoluție în cadrul istoriei moderne și contemporane a țării, precum și precizarea sensului mișcării sociale, a tipului de continuitate ca atare.

Perioadele de evoluție, privite nu numai ca punți de legătură între revoluții, constituie în procesul nostru revoluționar atît etape în care este continuată înfăptuirea obiectivelor revoluțiilor anterioare cît și intervale în care se produc noi acumulări cantitative pe fondul mutațiilor determinate de revoluțiile precedente.

Astfel, datorită dinamicii raportului de forțe pe plan intern și extern, care nu în toate cazurile a fost favorabil progresului, nu odată revoluțiile sociale și naționale românești au fost frinate sau chiar înăbușite, cum a fost situația celor din 1821 și 1848. În asemenea condiții, în perioadele post-revoluționare, forțele progresiste au continuat, e adevărat pe calea reformelor, să acționeze în vederea realizării obiectivelor sociale și naționale ale revoluțiilor noastre. Cum pot fi considerate, de exemplu, reformele agrară, școlară, militară și legislativă inițiate și realizate de domnitorul Alexandru Cuza și Mihail Kogălniceanu dacă nu îndeplinirea obiectivelor înscrise în programul revoluției pașoptiste? Însăși Unirea cea mică din 1859 și dobîndirea independenței de stat în 1877 constituiau obiective gîndite și dorite de revoluționarii pașoptiști.

⁵ Privitor la problema respectivă, istoricul american Milton G. Lehrer, în studiul *Transilvania, pământ românesc*, apărut la București în anul 1944, la p. 172, în deplină consonanță cu adevărul istoric, releva că „Atitudinea de toleranță și de înțelegere față de națiunile (naționalitățile n.n. I.L.) conlocuitoare, îmbracă deci în România un caracter de permanență neîntreruptă”.

⁶ Cf. Mircea Mușat, Mihai Fătu și colab., *Teroarea horthysto-fascistă în nord-vestul Transilvaniei, sept. 1940—octombrie 1944*, Editura politică, București, 1986, p. 84.

De asemenea, însăși prevederile privind drepturile și libertățile democratice consemnate în Constituția din 1866 erau, în fond, concretizarea doleanțelor exprimate încă în 1848.

În condițiile schimbării raportului de forțe în favoarea burgheziei, stimulată de reformele amintite, sub presiunea maselor populare, în împrejurări internaționale deosebite, în urma primului război mondial, se fac noi pași în direcția desăvârșirii revoluției burghezo-democratice începută în 1848. Astfel, se înfăptuiește o nouă reformă agrară, mult mai amplă decât cea din 1864, se instituie votul universal în 1818 și se lărgesc drepturile și libertățile democratice prin prevederile Constituției adoptată în 1923.

Privite din punct de vedere al acumulărilor cantitative, perioadele de evoluție relevă, de asemenea, continuitatea procesului revoluționar pe care-l discutăm. Astfel, pe măsura împlinirii în anumite proporții a sarcinilor revoluțiilor românești s-au ivit noi contradicții, au apărut noi factori obiectivi și subiectivi care conjugați reclamau imperios un nou salt calitativ, fie sub forma desăvârșirii revoluției precedente, fie a unui nou tip de revoluție. Astfel, de exemplu, realizarea unora dintre obiectivele revoluției din 1821 ca, de pildă, revenirea la domniile pămîntene, lărgirea autonomiei interne, lichidarea monopolului turcesc asupra comerțului extern și intrarea Principatelor Române în circuitul comercial european, au contribuit la dezvoltarea relațiilor de producție capitaliste și la amplificarea contradicțiilor dintre nou și vechi, dintre burghezia aliată cu masele populare și structurile feudale. De asemenea, deși realizată treptat, dezvoltarea capitalistă a României, potențată de reformele prin care s-au împlinit unele dintre obiectivele revoluției pașoptiste, va contribui la apariția și dezvoltarea contradicțiilor dintre blocul exploatator și masele populare, dintre burghezie și proletariat, pregătindu-se terenul pentru desăvârșirea revoluției burghezo-democratice și transformarea ei în revoluție socialistă.

Și în privința naționalului se poate releva faptul că în urma Unirii din 1859 și a dobîndirii independenței de stat în 1877 se deschid reale premise și perspective pentru intensificarea luptei pentru emanciparea românilor care continuau să se mai aple sub dominația străină. România independentă a devenit suportul material și moral al acestor lupte, pivotul în jurul căruia gravitau românii aflați încă sub jug străin, obiectivul acțiunilor lor fiind unirea cu patria-mamă. Astfel se pregătesc condițiile obiective și subiective ale desăvârșirii revoluției naționale de factură burghezo-democratică, care se va împlini în 1918 prin Marea Unire.

Continuitatea procesului revoluționar românesc nu trebuie înțeleasă în mod unilateral, ca mișcare liniară între cote cu aceeași valoare, ci dimpotrivă ca o mișcare socială mereu ascendentă, cu caracter progresiv. Acest aspect definitoriu pentru continuitatea procesului nostru revoluționar este relevat, înainte de toate, de faptul că el a constituit din tipuri istorice de revoluții care au avut o succesiune logică, fiecare reprezentînd un salt calitativ necesar în raport cu cele precedente. Astfel, revoluția pașoptistă a constituit, prin conținutul și dimensiunea transformărilor revoluționare, ca și a forțelor participante și a ideologiei sale, un plus în raport cu cea din 1821, după cum revoluția declanșată în august 1944 nu numai că a reprezentat desăvârșirea celei începută în 1848, ci a asigurat trecerea la un nou tip de revoluție socială — superior celor care l-au precedat și anume — revoluția socialistă.

Dacă prin revoluțiile din 1821 și 1848 s-a urmărit degajarea ascensiunii capitalismului, prin revoluția declanșată în august 1944 și apoi prin cea socialistă care i-a urmat, se va deschide drumul afirmării societății socialiste — societatea

dreptății sociale. Toate marile obiective atit ale revoluției sociale cît și a celor naționale și-au găsit soluționarea reală și deplină numai în anii socialismului — ceea ce subliniază pregnant caracterul ascendent al continuității procesului revoluționar românesc.

Și în privința forțelor motrice ale revoluțiilor noastre se înregistrează continuitatea atit sub aspectul lărgirii lor continue, cît și al mutațiilor calitative produse în rindul lor de-a lungul procesului revoluționar respectiv. Astfel, categoria de mase populare participante la revoluție devine tot mai largă și rolul ei tot mai important, ceea ce conferă revoluției pașoptiste un evident caracter democratic, în raport cu cea care a precedat-o.

Nucleul maselor populare l-a constituit și în secolul al XIX-lea țărănimea, clasă care de-a lungul întregului ev mediu românesc a reprezentat forța care a propulsat progresul social⁷. Ea a constituit baza socială a forțelor revoluționare conduse de burghezie care au înfăptuit revoluțiile sociale și naționale românești în epoca respectivă.

În condițiile istorice noi, cînd burghezia românească și-a epuizat rostul ei progresist, rolul de hegemon al revoluției va fi preluat de către clasa muncitoare. Prezența acestei noi clase consecvent revoluționare, cu o ideologie și organizație politică proprie, va schimba calitativ însăși conținutul categoriei de mase populare. Ea va reuși să polarizeze în jurul ei toate categoriile oprimate, în primul rînd țărănimea și să transforme radical societatea românească începînd din 1944, iar după desființarea vechilor structuri de clasă să realizeze unitatea socialistă a poporului muncitor — care reprezintă un factor esențial al devenirii noastre socialiste.

Avînd un rol important alături de țărănime în revoluția națională, proletariatul, devenit conducător al acesteia, a realizat consensul întregii națiuni — fapt unic în istoria rezistenței antifasciste, reușind astfel să asigure redobîndirea integrității și suveranității naționale; a desființat orice formă a oprimării naționale și a înfăptuit transformarea revoluționară a națiunii noastre în națiune nouă socialistă. Sub conducerea partidului comunist idealurile de dreptate socială și națională devin realitate.

Caracterul ascendent al continuității este ilustrat și de salturile calitative realizate pe planul ideologiei revoluționare. Astfel de la ideologia de factură burghezo-democratică s-a produs saltul la ideologia consecvent revoluționară a clasei muncitoare, care a constituit instrumentul teoretic al transformărilor revoluționare pe plan social și național, asigurînd progresul societății noastre pe coordonatele socialiste.

Saltul calitativ produs în viața ideologică a relevat într-o manieră proprie continuitatea ei. Astfel ideologia revoluționară a clasei muncitoare și mai ales cea națională socialistă, departe de a însemna o ruptură totală cu ideologia revoluționară românească din trecut, a valorificat critic, pe un plan superior, valorile vechii ideologii precum: umanismul, democratismul și spiritul de colaborare și solidaritate cu celelalte popoare asuprite.

Tot în ce privește continuitatea procesului nostru revoluționar se impune și mențiunea referitoare la faptul că ea are la bază continuitatea neîntreruptă a românilor de-a lungul istoriei lor milenare pe vatra strămoșească, precum și uni-

⁷ A se vedea: *Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilaterale dezvoltate și de înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 14.

tatea lor de-a lungul timpului, în pofida separării lor de vremelnicele granițe politice.

Procesul revoluționar românesc poate fi înțeles în toată complexitatea sa așa cum subliniază secretarul general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu — numai privit ca parte a unui întreg, ca segment al unei deveniri de peste două milenii⁸. De aceea atît din punct de vedere genetic, cît și al semnificației sale el trebuie raportat la întregul trecut istoric al poporului nostru. Astfel, înțelegerea pertinentă a caracterului social și național ce a caracterizat procesul nostru revoluționar cere „coborîrea” în întreaga istorie a luptei poporului român, dusă încă de la zămislirea sa, pe vechea vatră strămoșască, pentru progres social și pentru apărarea ființei sale etnice, a libertății și independenței sale. Revoluțiile sociale românești privite din această perspectivă sînt continuatoare ale luptei de clasă din trecutul istoric al poporului nostru — lupta de clasă fiind un corolar al istoriei sale. Răscoalele țărănești din 1437 și 1514 — momente de vîrf ale luptei de clasă din evul mediu românesc — vor fi continuate, completate și ridicate pe un plan superior, de mișcarea țărănească condusă de Horea în 1784 și 1785, care, produsă la apusul lumii feudale, a zguduit puternic acest edificiu anacronic, fiind totodată prologul procesului nostru revoluționar. Fenomenul social din 1784—1785 este deosebit de complex. El întrunește atît aspecte caracteristice răscoalelor țărănești, cît și elemente care-l apropie de revoluție⁹, fără însă să întrunească toate aspectele clasice ale acesteia. Chiar în ipostaza de răscoală, după opinia academicianului David Prodan, el nu poate fi asimilat răscoalelor țărănești anterioare deoarece „nu privește înapoi, spre trecut, cum se întîmplă obișnuit în vechile răscoale, ci înainte, spre viitor. Nu țintește spre ameliorarea, ci spre răsturnarea raporturilor feudale”. În același timp radicalismul ce l-a caracterizat, potrivit opiniei autorului monografiei privitoare la răscoala lui Horea, „este de răscoală țărănească și nu de revoluție burghezo-democratică, deoarece țărănimea în viziunea sa nu putea cuprinde întreg complexul social-politic, ci, doar ținta ei ultimă, peste cea indicată de sensul evoluției treptate istorice”¹⁰. Țărănimea, care a fost principala forță care a propulsat progresul societății românești timp de secole, în epoca modernă, a valorificat experiența dobîndită de-a lungul timpului în lupta cu oprimatorii săi atît în revoluțiile din 1821 și 1848, a căror bază socială a constituit-o, cît și în ridicările sale din 1888 și mai ales din 1907.

Și revoluțiile naționale românești — cealaltă componentă a procesului nostru revoluționar — sînt în fond continuarea pe un plan superior a luptelor poporului român pentru libertate și independență, care reprezintă o altă trăsătură definitorie a istoriei sale. Ele nu pot fi înțelese fără cunoașterea luptei românilor împotriva dominației străine, duse încă din perioada etnogenezzei sale, luptă care în secolele XIV—XVII au înscris atîtea pagini de glorie în istoria noastră, stîrnind admirația întregii Europe. Idealurile pentru care au luptat Mihai Viteazul Unificatorul, Inochente Micu și Horea, vor deveni adevărate programe politice ale luptei pentru emanciparea națională și unire a generațiilor viitoare. Începînd cu 1784, cînd

⁸ Nicolae Ceaușescu, *Eupunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului*, Editura politică, București, 1982, p. 11—18.

⁹ În legătură cu opiniile mai noi potrivit cărora răscoala țărănească condusă de Horea poate fi considerată și revoluție socială și națională, a se vedea studiul Acad. Ștefan Pascu, *Ce este Transilvania?*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983, p. 104—111.

¹⁰ David Prodan, *Răscoala lui Horea*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1979, vol. II, p. 709—710.

mișcarea țărănimii române din Transilvania a avut și un evident caracter național — un alt element ce o apropie de revoluție — revoluțiile naționale românești ulterioare, vor ridica și vor valorifica pe un plan superior tradițiile valoroase ale luptei poporului nostru pentru libertate și independență, realizându-le în fapt.

Legătura procesului revoluționar cu trecutul istoric al poporului român este evidentă și în ceea ce privește ideologia revoluționară care l-a prezidat. Astfel, de exemplu, conștiința națională are ca punct de plecare conștiința de neam a poporului român, care fecundată de ideile progresiste ale Școlii Ardelene, se va transforma în ideologia revoluționară a națiunii noastre.

Cunoscând faptul că înțelegerea prezentului era imposibilă fără cunoașterea trecutului, încă Nicolae Bălcescu, referindu-se la cauzele revoluției pașoptiste, afirma justificat că ele trebuiesc căutate în cele 18 veacuri de împilare și asuprire. Numai această raportare la întregul nostru trecut pune în adevărata sa lumină saltul ce-l realizează procesul respectiv în viața poporului. Toate acestea, în final, subliniază faptul că el reprezintă o continuare firească a trecutului, o înlocuire a aspirațiilor poporului de progres social și național. Mai mult, în aceste două secole de revoluții au fost valorificate multe din experiențele acumulate de români de-a lungul existenței lor istorice, devenite tradiții, în care se obiectivează personalitatea lor.

De asemenea, discutarea continuității procesului revoluționar al poporului român presupune luarea în considerare și a continuității existenței organizației sale statale de-a lungul istoriei sale medievale și moderne. După cum se știe, numai românii au reușit să-și păstreze organizațiile lor statale în perioada respectivă, toate popoarele vecine pierzându-și-le. Acest fapt a favorizat, chiar în condițiile în care ei erau dependenți, totuși un anumit plus în privința apărării etniei lor, a păstrării specificului lor, fapt care se va repercuta pozitiv în pregătirea, conducerea și desfășurarea revoluțiilor sociale și naționale românești. Existența celor două state românești — Țara Românească și Moldova — în prima parte a secolului al XIX-lea, instituirea domeniilor pămîntene după 1821 și lărgirea autonomiei lor au potențat substanțial lupta forțelor revoluționare pentru progres social și național. Revoluția națională românească a avut în permanență un punct de sprijin în cadrul statului românesc, chiar dacă acesta nu a fost independent, iar o parte a românilor erau nevoiți să trăiască în afara granițelor lui. Totodată, continuitatea procesului revoluționar românesc trebuie văzută ca fiind produsă și înfăptuită în mod unitar pe întreg teritoriul românesc. Continuitatea neîntreruptă a românilor pe vatra strămoșească și unitatea poporului român în evul mediu și epoca modernă, în pofida existenței pluralismului statal românesc, au asigurat caracterul unitar al devenirii lor istorice.

Tocmai de aceea continuitatea procesului revoluționar românesc trebuie văzută ca fiind înfăptuită în mod unitar pe toată aria românească, chiar dacă românii erau nevoiți însă să trăiască separat, prin granițe politice impuse.

Dacă în cazul revoluției din 1821, cînd Tudor Vladimirescu viza și concursul moldovenilor și transilvănenii vedeau în el eliberatorul lor, în 1848 revoluția are un evident caracter unitar pe întreg teritoriul românesc, prin tot ceea ce i-a fost caracteristic. Și desfășurarea ulterioară a altor evenimente cu esență revoluționară vor releva mai pregnant caracterul unitar al procesului nostru revoluționar. Apoi, unirea Țării Românești și a Moldovei a fost salutăată cu bucurie de către toți românii, cei aflați încă sub dominație străină văzînd în constituirea statului național modern român premisa eliberării lor și a împlinirii visului tuturor românilor: Unirea cea mare. Iar războiul de independență din 1877 poate fi considerat

pe drept războiul întregii noastre națiuni, românii care trăiau în afara statului nostru au sprijinit în variate modalități ducerea lui, inclusiv prin înrolarea unora dintre ei în armata română.

La asigurarea caracterului unitar al continuității procesului revoluționar, alături de factorii obiectivi care s-au coapt relativ unitar pe întreg teritoriul românesc, un rol deosebit l-a avut și dezvoltarea unitară a culturii și a conștiinței naționale, în pofida persecuțiilor de tot felul inițiate și realizate de autoritățile oprimate. Conștiința națională va juca un rol deosebit de important în desăvîrșirea revoluției naționale românești din 1918 prin înfăptuirea Marii Uniri. Ea va avea un rol important și în procesul refacerii unității noastre naționale și redobîndirea libertății și independenței în timpul revoluției naționale declanșate în August 1944. Și desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice și înfăptuirea transformărilor socialiste s-a realizat, de asemenea, în mod unitar, tocmai în virtutea dezvoltării unitare de-a lungul timpului a societății și națiunii noastre.

Un ultim aspect pe care-l reclamă discuția noastră privind continuitatea procesului revoluționar românesc vizează abordarea acesteia în strînsă legătură cu discontinuitatea. Aceasta, deoarece, discontinuitatea este un moment al continuității, iar ignorarea ei împiedică relevarea continuității sub toate aspectele. Discontinuitatea subliniază într-un mod specific, propriu ei, continuitatea. În privința problemei ce constituie obiectul acestei intervenții, discontinuitatea poate fi abordată în două ipostaze. Astfel, într-un prim caz ea se manifestă prin întreruperea evoluției de către salturile calitative produse prin intermediul revoluțiilor sociale și naționale. Din acest punct de vedere ea este o condiție a continuității, dă sens și direcție mișcării sociale și naționale, deci continuității. De aceea, discontinuitatea subliniază nu numai continuitatea, ci și caracterul ei ascendent, fiind în fond o condiție a acesteia. Din această perspectivă, revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă începută la 23 August 1944 ca și cea socialistă, sînt elocvente. Acestea prin mutațiile calitative produse au pus capăt unei orînduiri bazată pe proprietatea privată și exploatarea omului de către om, înlocuind-o cu un tip de societate radical deosebit de cele existente anterior.

În cel de al doilea caz, discontinuitatea văzută în sensul invers, se manifestă ca o suită de reculuri și refluxuri în planul devenirii sociale și naționale, ceea ce ilustrează faptul că ascendentul s-a împletit cu momente de stagnare sau chiar de reflux. Nu întotdeauna momentele evolutive au fost o continuare firească a dezvoltării impuse de revoluții. Uneori, paralel cu evoluția pozitivă pe unele planuri, se înregistrează pe altele evoluții în sens negativ, opuse progresului, fapt ce generează contradicții, stări de tensiune în societate. Astfel, bunăoară, după 1866, datorită specificului raportului de forțe existent între burghezie și moșierime s-a realizat un compromis — care în multe privințe fiind favorabil moșierimii, a împietat asupra progresului social și național, frînindu-l, producînd disfuncționalități și grave conflicte sociale. Concesiile făcute moșierimii în problema agrară vor contribui la menținerea anacronicelor raporturi feudale, la nesoluționarea problemei agrare și la producerea mării răscoale, țărănești din 1907. Un alt aspect al compromisului amintit se referă la menținerea anacronismului sistemului electoral cenzitar, care favorizînd moșierimea, împiedica democratizarea vieții publice.

În planul vieții naționale, pierderea suveranității naționale în anii 1940—1944, rapturile teritoriale și oprimarea sălbatică a românilor căzuți victimă Ungariei horthyste, transformarea țării în satelit al Axei și tirirea, împotriva propriei voințe, în războiul hitlerist constituie, de asemenea, serioase reculuri care au afectat grav destinele națiunii noastre.

Și aceste momente de reflux, chiar dacă aparent pare paradoxal, au contribuit, între altele, la continuitatea procesului nostru revoluționar. Aceasta întrucât ele au determinat reluarea acelor obiective revoluționare care fie că nu au fost realizate integral, fie că datorită dinamicii raportului de forțe sociale sau internaționale au fost abandonate. Tocmai această reluare, absolut necesară pentru mersul înainte al societății, subliniază continuitatea procesului revoluționar. Și cum, în noile condiții, reluarea se înfăptuiește pe un plan superior, fiind vorba de negații dialectice, continuitatea dobândește atributul ascendenței.

Astfel, de exemplu, nesoluționarea radicală a problemei agrare — reformele agrare din 1864 și 1921 cu toate plusurile lor n-au putut asigura eradicarea totală a relațiilor semifeudale din agricultura românească — va face din această problemă, în condițiile revoluției declanșate în august 1944, o chestiune esențială, de rezolvarea căreia depindea mersul ascendent al revoluției și transformarea ei în revoluție socialistă.

Cunoașterea aspectelor privind discontinuitatea, relevate mai sus, pun în lumină rolul și funcțiile ei în desfășurarea revoluțiilor noastre sociale și naționale și mai ales specificitatea prin care aceasta a contribuit la afirmarea continuității procesului revoluționar românesc.

*

Conceptul de proces revoluționar românesc și tratarea lui din punct de vedere politologic, schițat în studiul de față, spre deosebire de maniera istorică, ale cărei valențe nu sînt de ignorat, are un dublu avantaj: teoretic și metodologic. Astfel, conceptul respectiv evidențiază dialectica factorilor obiectivi și subiectivi ai unității existente între diferitele tipuri de revoluții românești, pune în lumină raporturile complexe existente între social și național, evoluție și revoluție, continuitate și discontinuitate, precum și caracterul ascendent al continuității. Totodată, el privit în conexiune cu întregul trecut al poporului nostru își dezvăluie atât ipostaza sa de ansamblu de salturi calitative, în raport cu acesta, cît și rădăcinile sale adînc înfipite în întreaga noastră istorie. De asemenea, procesul revoluționar declanșat în August 1944, numai privit ca parte și moment de vîrf al ansamblului revoluțiilor românești, își relevă adevăratele dimensiuni, dobîndește un plus în privința relevării legitimității sale istorice a caracterului său obiectiv, fiind rezultatul întregii noastre evoluții istorice, care a asigurat ridicarea pe un plan superior a aspirațiilor poporului nostru de progres social și național. O atare abordare explică și specificitatea sa în raport cu procesele revoluționare similare petrecute în lume după cel de al doilea război mondial, originalitatea edificării noii societăți pe pămîntul românesc.

IOAN LEICU

ASPECTS DE LA CONTINUITÉ DU PROCESSUS RÉVOLUTIONNAIRE ROUMAIN

(Résumé)

L'auteur nous présente les aspects qui mettent en évidence la continuité du processus révolutionnaire roumain.

Conformément à son opinion, l'ensemble des révolutions bourgeoises démocratiques et socialistes de l'époque moderne contemporaine constitue le processus révolutionnaire roumain.

Sa continuité est révélée par deux plans: social et national; elle est analysée par rapport à la discontinuité, dans le contexte de la continuité et de la permanente unité de notre peuple sur son ancien territoire.

L'analyse de ci-dessus relève que le processus révolutionnaire qui commença au 23 Août 1944 et qui continue de nos jours est d'une part la continuité légitime du processus révolutionnaire antérieur, l'accomplissement de celui-ci et d'autre part elle met en évidence la légitimité du socialisme dans notre patrie.